

Юридичні науки

УДК 341. 1/.8

Жук Аліна Вадимівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Жук Алина Вадимовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zhuk Alina

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Петришин Олег Александрович

кандидат юридичних наук, вчений секретар НДІ

державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Петришин Олег Александрович

кандидат юридических наук, ученый секретарь НИИ

государственного строительства и местного самоуправления НАПрН Украины,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Petryshyn Oleh

Candidate of Legal Sciences, Scientific Secretary of the

Scientific Research Institute of State Building and Local Government of the

National Academy of Legal Sciences of Ukraine,

Assistant of the Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

**СУЧАСНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ КРАЇН-ЛІДЕРІВ
ЄС У БЛИЗЬКОСХІДНОМУ РЕГІОНІ
АКТУАЛЬНЫЕ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ СТРАН-
ЛИДЕРОВ ЕС В БЛИЖНЕВОСТОЧНОМ РЕГИОНЕ
CURRENT FOREIGN POLICY CHALLENGES OF THE EU LEADING
STATES IN THE NEAR EAST**

Анотація. В роботі проведено аналіз реалізації зовнішньої політики державами-засновницями Європейського Союзу (та державами, що здійснюють значний вплив на формування такої політики) на Близькому Сході. Встановлено проблемні питання та визначено недоліки в системі зовнішньополітичної взаємодії Європейського Союзу та країн Близького Сходу а також вироблені рекомендації щодо можливих шляхів подолання кризових ситуацій в даному регіоні та вдосконалення відповідного інструментарію в рамках ЄС.

Проведено аналіз зовнішньополітичної діяльності держав-засновниць Європейського Союзу та держав, що здійснюють значний вплив на формування такої політики (Великобританія). Досліджено кризовий та депресивний характер регіону, аргументовано тезу про те, що такий характер одночасно виступає і причиною і наслідком відповідної зовнішньополітичної діяльності не тільки держав-членів ЄС. Обґрунтована необхідність адаптації законодавства Європейського Союзу нових проблем, що стали наслідком реалізації непослідовної та неузгодженої політики в регіоні (проблеми міграції, боротьби з міжнародним тероризмом тощо).

Ключові слова: Близький Схід, Європейський Союз, зовнішня політика Європейського Союзу, держави-засновниці ЄС, міжнародні конфлікти.

Аннотация. В работе проведен анализ реализации внешней политики государствами-основателями Европейского Союза (и государствами, осуществляющими значительное влияние на формирование такой политики) на Ближнем Востоке. Обозначены проблемы и определены недостатки в системе внешнеполитического взаимодействия Европейского Союза и стран Ближнего Востока, а также выработаны рекомендации относительно возможных путей преодоления кризисных ситуаций в данном регионе и совершенствование соответствующего инструментария в рамках ЕС.

Проведен анализ внешнеполитической деятельности государств-основателей Европейского Союза и государств, осуществляющих значительное влияние на формирование такой политики (Великобритания). Исследован кризисный и депрессивный характер региона, аргументирован тезис о том, что такой характер одновременно выступает и причиной, и следствием соответствующей внешнеполитической деятельности не только государств-членов ЕС. Обоснована необходимость адаптации законодательства Европейского Союза к новым проблемам, ставших следствием реализации непоследовательной и несогласованной политики в регионе (проблемы миграции, борьбы с международным терроризмом и т.д.).

Ключевые слова: Ближний Восток, Европейский Союз, внешняя политика Европейского Союза, государства-основатели ЕС, международные конфликты.

Summary. The paper analyzes the process of implementation of foreign policy by the founding states of the European Union (and states that have a significant influence on the formation of such a policy) in the Middle East. The work identifies the problems and shortcomings in the system of foreign policy interaction of the European Union and the countries of the Middle East and

forms a list of recommendations on possible ways of overcoming crisis situations in the region and on the improvement of the corresponding tools within the EU.

An analysis of the foreign policy activities of the founding states of the European Union and the states that have a significant influence on the formation of such a policy (United Kingdom) has been carried out. The crisis and overall depressive nature of the region have been studied, further proving the thesis that such nature is both a cause and a consequence of the corresponding foreign policy activities not only of the EU member states but also other countries. The paper substantiates the necessity of adapting European Union legislation to new problems arising from the implementation of inconsistent and unfocused policies in the region (problems of migration, combating international terrorism, etc.).

Key words: *Middle East, European Union, European Union foreign policy, EU founding states, international conflicts.*

Постановка проблеми. Європейський Союз з моменту свого створення закріпив одним зі своїх завдань формування єдиної зовнішньої політики для держав-членів. У ХХІ ст. ЄС виступив як активний суб'єкт міжнародної політики, а після вирішення питання правосуб'єктності та закріплення нових зовнішньополітичних пріоритетів (відповідно до Лісабонської угоди 2007 р.) значно розширив таку діяльність у світі в цілому та у Близькосхідному регіоні зокрема. І хоча формально в установчих актах Європейського Союзу закріплюються рівні права та обов'язки щодо усіх держав-членів і встановлюються відповідні механізми забезпечення такої рівності, беручи до уваги доктрину міжнародного права та права Європейського Союзу та аналізуючи практику реалізації загальної зовнішньої політики ЄС очевидним вдається факт, що держави-засновниці все ж здійснюють більший вплив на формування зовнішньополітичної

доктрини ЄС у цілому, і в Близькосхідному регіоні зокрема. А оскільки кризовий характер регіону здійснює постійний негативний вплив на політичну ситуацію у всьому світі, доцільним вважаємо дослідити дану проблематику в контексті міжнародного права.

Основними завданнями Європейського Союзу завжди були підтримання миру в Європі та забезпечення «кільця безпеки» для всіх країн-членів ЄС. Оскільки Близький Схід є одним із ключових торговельних партнерів Європейського Союзу і водночас одним з найбільш депресивних регіонів світу, відносини з країнами вказаного регіону займають особливе місце у зовнішній політиці країн-членів ЄС. Країни цього регіону також здійснюють дестабілізаційний вплив на сусідні держави та на міжнародний правопорядок в цілому, відтак, необхідність визначення способів взаємодії ЄС та країн Близького Сходу, а також шляхів подолання кризових ситуацій в регіоні зумовлює актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню аналізу основних напрямів реалізації сучасної зовнішньої політики країн-лідерів ЄС у близькосхідному регіоні присвячено праці як вітчизняних так і зарубіжних учених, серед яких С. Зінько, М. Кухтін, А. Захарченко, О. Чумаченко, Н. Малиновська, М. Yacoubian, К. Archick, N. Toschi, S. Ekim та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням даної статті є дослідження зовнішньополітичної діяльності країн-лідерів (країн-засновниць) ЄС у близькосхідному регіоні на початку ХХІ ст., виокремлення факторів, що формують політику ЄС в даному регіоні та формування рекомендацій щодо можливих шляхів подолання проблем та вдосконалення підходів до співпраці між вказаними державами.

Виклад основного матеріалу дослідження. В ХХІ столітті об'єктом зовнішньої політики уряду Г. Шредера став палестино-ізраїльський

конфлікт. Німеччина дотримувалася концепції «двох держав», і була найбільшим донором гуманітарної допомоги ПНА. У березні 2002 року Німеччина закликала Європейське співтовариство до створення Палестинської держави, внаслідок чого була підписана Барселонська декларація, зміст якої полягає у виведенні ізраїльських військ з територій захоплених в ході Шестиденної війни 1967 року, припинення агресивної політики Ізраїлю і терористичних актів ісламістів, а також визнанням Ізраїлем Палестини, як національної автономії його ж складі [1].

Справжнім випробуванням для німецької зовнішньої політики ХХІ століття стало прагнення Туреччини вступити до Європейського Союзу. Німеччина рішуче виступила проти цього. Як обґрунтування такої жорсткої позиції наводилися приклади частих порушень прав людини у Туреччині та невизнання турецьким урядом геноциду вірмен у 1915 р. Також наголошувалося на необхідності визнання Туреччиною суверенітету Кіпру, тому що беззастережне взаємовизнання усіх країн-членів є базовою передумовою функціонування ЄС як інтеграційного проекту. Причиною такої позиції є і велика турецька та курдська діаспора в Німеччині, яка може збільшитись при створенні зони вільної торгівлі. Тому Герхард Шредер, а потім і Ангела Меркель вважали доцільним співробітництво в рамках «привілейованого членства» для Туреччини [2].

Стосовно Сирії, то Ангела Меркель неодноразово оголошувала, що без переговорів з Сирією мир на Близькому Сході не є можливим, тому Німеччина розглядає її як невід'ємного суб'єкта мирного врегулювання конфлікту. З початком громадянської війни відносини Німеччини та Сирії погіршилися, Бундестаг осудив застосування хімічної зброї Башаром Аль Асадом. Для забезпечення сирійського населення від агресії, Німеччина надіслала велику гуманітарну допомогу до країн-сусідів Сирії, а також забезпечила їх безпечне пересування іноземними державами Близького Сходу [3].

Високим рівнем співпраці відзначалися відносини із Єгиптом із яким у липні 2005 було підписано угоду про заохочення та взаємний захист інвестицій. Також Німеччина веде активну співпрацю із Ізраїлем, а саме у торгівельній сфері, експортуючи військову техніку, а у 2008 році стало відомо про поглиблення військового та військово-технічного співробітництва, свідченням цього стало підписання меморандуму щодо поглиблення технологічного співробітництва сторін у галузі спільної розробки систем протиракетного захисту німецьких та ізраїльських збройних сил.

Будучи протягом багатьох десятиліть одним з лідерів європейського інтеграційного об'єднання Франція на світовій арені діє не тільки як окрема країна, але й як лідер Європейського Союзу. Щодо відносин з Ізраїлем, то у Франції завжди виникали проблеми, пов'язані з про-арабським спрямуванням французької зовнішньої політики. Вона завжди засуджувала дії Ізраїлю щодо своїх сусідів і засуджувала його методи у боротьбі з «ісламським тероризмом», що найбільш яскраво проявилось у період правління Жака Ширака з 1995 по 2007 роки [4].

Досить невиразною виявилась позиція Франції у подіях 2011 року в Єгипті, де Франція обмежилася лише підтримкою опозиційних сил і вимогою відставки Хосні Мубарака. Вона наполягла на необхідності формування демократично обраного уряду і на дотриманні основних демократичних прав людини [5]. Однак уже в травні 2011 року за ініціативи Парижу було засноване «Довільське партнерство», метою якого є надання гуманітарної допомоги країнам Близького Сходу та Північної Африки, передусім Єгипту та Тунісу [6].

Малиновська Н. В. зазначає, що до 2011 року французька політика в арабському регіоні уподібнювалася тезі «краще поганий мир, ніж добра війна». Тому влада Франції закривала очі на чимало порушень у регіоні та співпрацювала з авторитарними режимами. Франція, як і Європа в цілому,

вважала, що забезпечує обидва континенти від ісламістів та гарантує, хоч і хистку, але стабільність. Після 2011 року, пошук французькою владою нового курсу, підштовхнув її прийняти на себе роль захисника демократії та прав людини. Нерозуміння Францією причин, що вивели мусульман на демонстрацію, використання військової сили, показали прогалини французької дипломатії [7].

Одним з керівних напрямків діяльності Франції на Близькому Сході була трансформація Барселонського процесу у «Союз для Середземномор'я» 13 липня 2008 року за ініціативи Ніколя Саркозі. В рамках «Союзу для Середземномор'я» Франція отримує керівні позиції у мирному врегулюванні Близькосхідних конфліктів і поширює свою сферу впливу не лише на країни Середземномор'я, а й на ЄС загалом [8].

Щодо Великобританії, то на початку ХХІ століття Великобританія перейшла до нового етапу своєї зовнішньої політики. Відбулося поступове віддалення від США і зближення із ЄС, а також була висловлена чітка позиція щодо близькосхідних конфліктів.

Серед європейських держав лише Великобританія використовує свої збройні сили задля посилення свого впливу у регіоні. Найбільшою військовою операцією королівських військових сил була операція щодо звільнення Іраку від Саддама Хусейна 2003 року. Конфлікт в Іраку, який тривав з 20 березня 2003 – по 15 грудня 2011рр., називають другою війною у Перській Затоці. Офіційною причиною війни стали звинувачення режиму Саддама Хусейна у володінні зброєю масового знищення та порушенні в такий спосіб Резолюції 1441, ухваленою Радою Безпеки ООН. Тому США та Великобританії за підтримки поліцейських іракського Курдистану у 2003 році захопили країну. 45 000 військових королівської армії взяли участь у цій операції втративши 179 чоловік. Після завершення бойових дій Великобританія взяла участь у відбудові промисловості та відновлення збройних сил Іраку, виділивши 1,5 млрд. доларів задля цього. Протягом

довгого часу її війська були розміщені в найбільших містах, а флот патрулював іракське узбережжя Перської затоки [9].

Після виведення британського контингенту з Іраку в 2009 р. Великобританія продовжила підготовку кадрів для іракської армії в рамках Місії НАТО з підготовки кадрів, розпочатої в серпні 2004 р. Крім того, британські військово-морські сили допомагають забезпечити безпеку іракських морських нафтових інфраструктур у південному Іраку. На даний момент основна діяльність Англії в Іраку проводиться по лінії Департаменту міжнародного розвитку та відомства, яке відповідає за питання торгівлі та інвестування. Департамент міжнародного розвитку надає допомогу іракському уряду в ефективнішому витрачанні коштів на створення робочих місць і забезпечення стабільності. Торгівля та інвестування сприяють зміцненню британських торговельних взаємин з Іраком: поступове поліпшення ділового клімату в країні повинно перетворити Ірак у привабливого торговельного та інвестиційного партнера [10].

У відносинах з Ізраїлем Великобританія займає досить м'яку позицію, підтримуючи його у боротьбі з тероризмом, але веде себе досить стримано відносно Палестинських територій. Сполучене королівство долучило велику кількість інвестицій в економіку ПНА і бере активну участь в рамках реалізації плану «Дорожня карта» задля створення суверенної Палестинської держави із столицею в Східному Єрусалимі. Завдяки підтримці Ізраїлю Сполучене королівство реалізує своє військове втручання до країн Близького Сходу, зокрема завдяки його підтримці британські військові кораблі патрулюють узбережжя Лівану та присутні в зоні Перської затоки, а британські солдати в рамках миротворчої місії ООН присутні в Лівані і Іраку [11].

Висновки. Отже, на початку XXI століття країни лідери ЄС заявили про свій інтерес у вирішенні кризових ситуацій та налагодження

партнерських відносин із країнами Близького Сходу. ЄС виступив як активний суб'єкт міжнародної політики, що здатен виступити посередником у проблемних відносинах Ізраїлю та арабського сходу, внаслідок чого здобув високу довіру серед членів регіону. Велика економічна, військова та політична потужність ЄС робить цього суб'єкта міжнародних відносин невід'ємним учасником близькосхідного мирного регулювання, що надає високу гуманітарну та економічну підтримку всім учасникам регіону. Протягом XXI століття ЄС посилював свій вплив у регіоні, розширивши обсяги двосторонньої торгівлі та гуманітарної допомоги, став основним спонсором гуманітарної допомоги для ПНА та післявоєнного Іраку. Проте на нашу думку, залишилися певні перешкоди, що не забезпечують формування спільної зовнішньої політики. Тому, пропонуємо наступні рекомендації щодо можливих шляхів подолання проблем та вдосконалення підходів до співпраці між вказаними державами:

1. Формування єдиної чітко визначеної політичної реакції на регіональні події з боку держав – учасниць ЄС з метою досягнення далекосяжних цілей, оскільки підвищення рівня загроз та викликів на Близькому Сході позначається на системі міжнародних відносин у світі у зв'язку з чим спостерігається наростання суперечностей між провідними «міжнародними гравцями».

2. Постійний моніторинг ситуації в регіоні, адже Близький Схід продовжує залишатися для світу одним із джерел енергоносіїв, відтак, конфлікти в цьому регіоні впливають на світові ціни на нафту (в свою чергу, саме наявність значних обсягів енергоносіїв завжди виступає каталізатором для військових конфліктів).

3. Пошук нових форматів та сфер в рамках розбудови відносин стратегічного партнерства.

4. Встановлення в зовнішній політиці пріоритету розвитку спільних інтересів і співпраці у пріоритетних сферах, таких як демократизація, верховенство права, захист прав людини.

5. Подальше поглиблення та розширення каналів та засобів надання допомоги Європейським Союзом. Адресування питань захисту прав людини в умовах конфлікту, протидії нелегальній міграції (та забезпечення відповідного правового регулювання легальної та вимушеної міграції, питань біженців) і тероризму, громадського контролю за сектором безпеки тощо.

Література

1. Зінько С. Країни Близького Сходу в сучасних міжнародних інформаційних відносинах [Текст]: монографія / С. Зінько. - Львів: Ліга-Преса, 2009. – С. 281.
2. Кухтін М. М. Зовнішня політика уряду А. Меркель крізь призму «конфлікту поколінь» у ХДС: Боротьба між традицією та інновацією у сучасних міжнародних відносинах [Електронний ресурс] / М. М.Кухтін. – режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2012/178-166-9.pdf> - Заголовок з екрану. – С. 41.
3. Німеччина заявила про готовність знищити хімічною зброєю Сирії на своїй території [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2014_01_09/N-mechchina-zajavila-pro-gotovn-st-znishhiti-h-mzbroju-Sir-na-svo-j-teritor/ – Заголовок з екрану.
4. Зеєв Г. Політичні структури держави Ізраїль [Текст]: наук. вид. / Г. Зеєв. - М.: Інст. вивчення Ізраїлю і Близького Сходу, 2001. – С. 57.
5. Данилов Д. Європейський союз в пошуку відповідей на виклики Арабської весни [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- http://www.mgimo.ru/files2/y11_2013/243404/8.14_danilov.pdf - Назва з екрану. – С. 21.
6. Захарченко А. М. «Арабська весна» у дзеркалі Європейських ініціатив [Електронний ресурс] / А. М. Захарченко – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/464/> – Заголовок з екрану.
 7. Малиновська Н. В. Ісламський вектор зовнішньої політики Франції [Текст]: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку" / Малиновська Наталія Вікторівна; наук. керівник Є. Б. Тихомирова; М-во освіти і науки України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк, 2017. - 267 с. – Бібліогр.: С. 213-267.
 8. Чумаченко О. А. Середземноморська політика Євросоюзу 2005-2008 роками [Електронний ресурс] / О. А. Чумаченко – Режим доступу: http://www.kyumu.edu.ua/vmv/confs/2010_04_25/antonova.htm – Заголовок з екрану.
 9. Денисюк І. Участь Великої Британії в операціях НАТО в Іраку (2003-2011 рр.) [Текст] / І. Денисюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: наук. часопис. / гол. ред. І. С. Гриценко. К.: Видав. поліграф. центр «Київський університет», 2013. - № 17. – С. 93.
 10. США та Великобританія у міжнародних миротворчих операціях у минулому десятилітті / Д.В. Василенко // Проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. – К.: КиМУ, 2011. – Вип. 3. – С. 269–281. – Бібліогр.: 24 назв. – укр.
 11. Зеєв Г. Політичні структури держави Ізраїль [Текст]: наук. вид. / Г. Зеєв. - М.: Інст. вивчення Ізраїлю і Близького Сходу, 2001. – 164 с. – ISBN 5-89394-055-5.